

tionem aliquoties, surgere ad gloriam pertinet, unde A dicitur: *Olim in cinere sedentes pœniterent* (Luc. x, 43), id est, humiliati, et propheta: *A facie manus tuæ solus sedebam, quia comminatione replesti me* (Jer. xv, 17). Sed et Psalmista: *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris* (Psalm. cxvi, 2). Quod est aperte dicere, Quid in præsentem quæritis gaudere, quod electis in futuro reservatur? Non enim potestis in hac vita, id est, ante lucem supernæ retributionis, gloriam veræ felicitatis habere: quin potius postquam hic humiliati fueritis ad tempus, illuc vos in perpetuum veraciter exaltatos sperate; vos quibus amarum est omne quod sæculi amatoribus iudicandum videtur et dulce. Surgunt ergo filii Ecclesiæ, et beatissimam eam prædicant, cum cœlestibus bonis sublimati, quanta sit illius patriæ beatitas, cuius participes esse meruerunt, aspiciunt, et hanc debita laudatione in divina visione concelebrant. Laudat vir ipsius, cum bona quæ ipse donavit remunerat. Quibus autem verbis eam laudet, consequenter ostenditur, cum dicitur:

↳ RESC.

Multæ filias congregaverunt divitias, tu supergressa es universas. Multas filias Ecclesias dicit hæreticorum, et malorum turbas catholicorum. Quæ filia dicuntur vel Christi vel Ecclesiæ, quia etiam ipsæ sunt dominicis renatæ sacramentis, et adoptionem filiorum, quam non custodiere, perceperunt; unde et Joannes ait, *De notis exierunt, sed non erant ex nobis* (I Joan. ii, 19). Quæ congregaverunt divitias, videlicet bonorum operum, orationes, jejunia, eleemosynas, afflictionem, et castimoniam carnis: continentiam linguæ, meditationem Scripturarum, et cætera hujusmodi, quæ veræ sunt divitiæ spiritus, ubi pura sinceritate mentis geruntur; ubi autem sine fide quæ per dilectionem operatur, fiunt, nihil agentibus prosunt. Sed et illæ filia frustra congregaverunt divitias, de quibus Dominus ait, *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus et in nomine tuo dæmonia ejecimus, in nomine tuo virtutes multas fecimus? et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos* (Matth. vii, 22, 23). Sed omnes istiusmodi filias Ecclesia catholica supergreditur, quæ fide casta, et opere perfecta, Redemptoris sui vestigia sectatur.

↳ SCHIN.

Fallax gratia, et vana est pulchritudo: mulier timens Deum ipsa laudabitur. Fallax est gratia laudis, quam ab homine accepit; vana pulchritudo charitatis vel operationis bonæ, quam hominibus ostentat anima quæ timore caret divino. At illa conscientia vere est laude digna, quæ timorem Dei in omnibus servat: ipse est enim principium conclarum custoque virtutum, Scriptura dicente, *Timor Domini principium sapientiæ* (Ecclesi. ii, 16); et iterum, *Qui timet Dominum, nihil negligit* (Ecclesi. vii, 19). Hinc est enim quod beatus Job et in prosperitate virtutibus incomparabiliter floruit, et in adversitatibus insuperabilis hosti permansit: quia veraciter dicere potuit: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus ejus ferre non potui* (Job, xxxi, 23). Fallax ergo simulatorum gratia, vanus decor operis stultorum. Ecclesia autem quæ in timore incolatas sui tempore conversatur, quoniam ardentes virtutum lampadas venienti ad iudicium Sponso suo offeret, jure ab eo laudata, januam regni cœlestis intrahit. Qualiter autem eam laudet, terminali versu docetur.

↳ TAU.

Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus. Hæc sunt enim verba viri illius, de quo dictum est, *Vir ejus laudavit eam, id est, Domini et Salvatoris nostri, qui angelis in fine præcepturus est, ut Ecclesiam post hujus vitæ certamen, post triturationem afflictionemque terrestrium, ad cœlestis regni gaudia introducant, ac vitæ immortalis sibi sociam aggregent; juxta illud evangelicum, Triticum autem congregate in horreum meum* (Matth. xiii, 30). *Date, inquit, ei de fructu manuum suarum;* quia fructum spiritus ferre curavit, charitatem, gaudium, pacem, benignitatem, bonitatem, modestiam, continentiam, fidem, patientiam. Pro hoc illi debitam rependite mercedem, et laudent eam in portis, hoc est in iudicio sive in ingressu patriæ cœlestis, non hominum favores supervacui, sed opera ipsa quæ fecit, examinante, probante ac remunerante illo, cujus hæc donante gratia perfecit, a quo ut laudari mereamur in futuro, concedat ipse propitius nos eum dignis in præsentem vitam collaudare servitiis. Amen.

IN PROVERBIA SALOMONIS,

ALLEGORICÆ INTERPRETATIONIS FRAGMENTA,

IN ANTIQUO CODICE REPERTA.

IN CAPUT VII PROVERBIORUM.

Et ecce mulier, occurrit illi ornata meretricio, præparata ad capiendas animas, garrula et vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis,

nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidians. Omnis quippe hæreticus virili sensu carens, rite mulier appellatur; qui cum sermones politos proferre studeat, liquet quia meretricio culta esse

extrinsecus ornat, quoniam conatur luculentia sermonis efficere id quod non valet gratia sancti Spiritus munere supplere. Quod si aliquando suis semitis quempiam resistantem invenerit, repente potius pro garrulitatis consuetudine quam virationis perspicuæ ipsum attentat superare. Vagus vero esse dignoscitur; quia quem spiritus erroris trahit, mentis sanæ stabilitatem nequaquam novit. Sive vagus bene esse dicitur, quoniam omnis qui lineam veritatis declinare gessit, constat plane quia diverticula diverso tramite fugitans inquirat. Vagus, quia diversarum sectarum loquos nequit, quibus animas simplicium irretire possit. Iste nimirum quietis impatiens esse memoratur, quia terminos Patrum transgreditur; et quæ sit vera quies, quove modo conquiratur, ruptis habenis patientiæ, impatiens ipse in præceps fertur: nescit ignorantiam circa nonnulla rerum quæ perspicuitatem humanæ mentis transcendunt; apud se quasi domi non valet stare, sed diversis affectionibus provectus, quasi pedibus per anfractus erroris graditur. Est et alia domus de qua nefariis acibus egreditur, Ecclesiæ videlicet, quamvis in ea corporali specie morari videatur. Propterea ponit insidias iis qui forensium rerum negotia dispensant, item aliis quos latitudo vitæ carnalis allicit, disciplinam tendit; dein cæteris qui frequentant angulos tenebræ vitæ, fallendis insisit. Sive per triplicem situm locorum non incongrue tripertitus intellectus sacræ Scripturæ potest intelligi. Foris namque hæreticos insidiatur, cum simplicium corda, quos alit historia litteræ, eam pervertendo decipere molitur: cumque latitudinem allegoriæ peragrat, multoties inde nonnulla excerpit, quæ fidei contraria esse multitudo fidelium protestatur. Ubi vero ventum est ad mortalitatis species, quia diverso tramite pro diversitate mortaliam compinguntur, similiter enitens aliquid ibidem depravare consuescit.

IN CAPUT XXX PROVERBIORUM.

Tria sunt difficultia mihi, et quartam penitus ignoro: viam aquilæ in cælo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari, et viam viri in adolescentia sua. Aquilæ vocabulo quilibet spiritualis vir designatur, qui more avis præfate aciem oculorum superno soli insigere nititur. Cujus vero progressus nemo dignoscere potest, quoniam non est corporale quidquam ibi, unde possibilitas cuiquam relinquatur cujus suffragio vestigium aquilæ persequi valeat: spiritualis quippe iudicat omnia, et ipse a nemine iudicatur. Dulcedo namque contemplationis sentiri potest, sed formam imitationis haudquaquam habet. Haud secus via colubri sibi nota est, quam supra petram facere solet. Per petram soliditas cordis, per colubri vero gressum suggestio maligni spiritus figuratur. Interdum antiquus serpens cordibus electorum turpia suggerendo, vestigium sui eisdem imprimere nititur. Cæterum ipsi supra firmam petram fundati, violari nequeunt, virus itineris pestiferi suscipere nesciunt. Quæ res utique nulli cognitu pervia est, quoniam quanta sit valentia hujus petræ, oemo,

A nisi et idem ipse fiat petra, queat internoscere. Vel certe viam colubri supra petram se nescire profiteatur, quoniam an causa probationis seu peremptionis ejus, quem obambulat, conflictus insurrexerit, omnino nescit. Quod si vel paulisper tentatori cesserit, quis quæso mortalium id scire potuerit? Item haud aliter quisquam iter navis fluctum maris dirimentis, olivibus humanis legere, postquam ipsa transierit, ullo modo prævalet. Quæ est ergo navis ista, nisi prædicator aliquis, cujus vehiculo ad portum æternæ quietis perstreptentibus undique procellis tumescentis pelagi transferimur? Iste nimirum semitas maris ævientis perambulat, dum fluctus humanorum cordium remigio prædicationis dissecat. Quis ergo discernere queat quantum iste navigans in medio mari proficiat, ut exinde vestigia decursæ prædicationis resculpere satagat? Cernis nempe tumentes fluctus illum secantem, sentis item suspensis velis Spiritus sancti favore aspirante prosperum iter ad mentes audientium eundem illum prosequentem, sed quanta sit efficacia in utroque, metiri nequis. Sive navis fluctivagam mentem cujuslibet hominis prænotat, cujus quidem viam, intentionem scilicet qua promovetur ad utramlibet partem, prorsus ignoras. Vides nempe prospero cursu velificantem; an certe naufragium inter procellas passurus sit, an tranquillitatis portui possit applicare, ignarus existis. Sicut enim sequacibus æstibus ponti id quod parte navis anteriore sectum fuerat, obruitur; ita gressus humanæ vitæ lineam intentionis, cujus impulsa anima vectatur, delere prohibetur. Quartum sequitur, quod penitus sese dicit ignorare. Quis enim certam metam lubricæ ætatis considerare valet, quæ quasi flabra ventorum aliorum deflectitur? Ineuntem ætatem, cujus levitas quam pluribus nota est, prætereamus; altera vero quam sit nociva, quamque præemptoria, quia paucis divulgatur, admodum præcavendum esse Salomon hortatur, dum ejus perplexam viam se nescire posse profiteretur. Omnis igitur hæreticus ob levitatem animi, qui circumfertur omni vento doctrinæ, non injuria adolescens nuncupatur. Censetur etiam nomine viri, eo quod ingenii virilis solertiam nactus sit. Hujus nimirum semita tot et tantis anfractibus undique premitur, quod cum eam vestigare molieris, D nullum vestigium eidem impressum plerumque reperire possis. Acta Manichæi require, et maxime epistolam quæ dicitur fundamentum. Ibidem sane viam vix cuiquam vestigabilem, monstrato pede, solertia pervigili tritam invenies. Hoc quippe Salomon ignorat, unde alteri mortalium tanta subtilitas peritiæ proveniat, alteri hebetudo mentis inhæreat, cum uterque particeps rationis existat. Nullus inferior altero circa formam est divinæ naturæ, sine cujus lumine abdita veritatis nemo potest cernere; et tamen pleraque Scripturarum secreta nonnunquam hæreticis panduntur, quæ vel religiosi viris absconduntur. Est et alius intellectus, qui competenti ratione ad personam Christi refertur. Christus dicitur aquila, ob multiformem significationem quæ no-

tatur in ave præfata. Sicut avis illa nidum suum, sic A et ipse suam sponsam, scilicet Ecclesiam, protegit. Et quemadmodum illa exterum cubile ad procreandos pullos nullatenus adit, sic et Christus extra sinum Ecclesiæ sobolem minime gignit. Propterea recenti ortu fetus suos radiis ferventis solis opponit: qui si lumine irreverberato jubar prædicti sideris haudquaquam inspexerint, protinus, ut pote degeneres, a cæteris qui sibi patrisant propulsi a nido segregantur. Quod bene Christo congruit, quoniam omnes quos lumen veræ cognitionis non irradiat, tametsi Ecclesiæ procreati sint, tamen a consortio electorum ejectos separat. Serpentes item avis illa remigio alarum subvecta in aerem portans devorat, et nativo calore totum virus exstinguit: ita et Christus rediens ad Patrem triumphato principe mortis, ineffabili virtute divinitatis malitiam serpentis antiqui destruxit. Cujus viam nescire Salomon sese professus est, quoniam quis potest dicere itus et reditus unigeniti Filii Dei, qui et incorporari, et mori, et sepeliri, et inferos spoliari voluit, et postmodum cernentibus ejusdem discipulis cælos adiit? Idem ipse petra recte vocatur, super cujus fundamentum nostra imbecillitas solidatur. Illic siquidem coluber tortuosus, virosa vestigia imprimere natus est; at vero ipse sicut adamas versus lubrici gressus nec vel signum suscepit, sed omnino retundens inest, *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* (Matth. iv, 4). Passus enim fuerat gressum chelidri, cum sibi diceret, *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant* (Ibid. 3). Quis quæso verusutiam serpentis, item robur validissimæ petræ discutere prævaleat? Iste nimirum navis, iste nempe gubernator appellatur, prora Spiritus sancti commendatur. In ea quidem apostoli tanquam remiges resident, in eadem et nos collocati ad patriam tendimus, securi cantum Sirenarum spernendo navigamus; crebris flatibus tentationum tundimur, solummodo suscitatur, ne quando inertia resoluti torpescamus. Quomodo in alteram ripam hujus maris, tum Scyllæorum canum latratu perstreptente, tum Charybdis periculo imminente, sine naufragii detrimento transponamur? quis hominum, inquam, perscrutari præsumat? Quarto loco viam viri nemini noscibilem ponit. Quis est iste vir, nisi ille de quo dicit Apostolus, *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi* (Ephes. iv, 15)? Quis enim æstimare potest quanta bona generi humano, dum in terra moraretur, non modo corporibus languore multiformi profligatis subveniendo, verum, quod est utilius, animas eorum medendo, tanquam singularis medicus præstitit? Quis famem tolerans corporis vel animæ venit ad eum, et incubatus rediit? Quis mole scelerum prægravatus ad æm perrexit, et sanitate carens inde recessit? Quid ergo? Nulli siquidem pervius est callis illius. Ista sunt quæ Salomon penetrare nequivit. Vidit hæc ventura in spiritu, sed altera est nolito figuræ, altera vero notitia rei præscitæ.

IN IDEM CAPUT XXX PROVERBIORUM.

Per tria movetur terra, et quartum non potest sustinere. Per servum, cum regnaverit; per stultum, cum satiatus fuerit cibo; per odiosam mulierem, cum in matrimonium fuerit assumpta; et per ancillam, cum hæres fuerit dominæ suæ. Interdum terra, cor videlicet terrenis desideriis illectum movetur, cum ad assensum peccandi inflectitur. Quæ sit autem causa motionis hujus innuit dicens, *Per servum, cum regnaverit.* Regale sceptrum servus administrat, cum mercenarius quispiam pastorem cathedram usurpat; istum nempe sese moventem amissa stabilitate qua fundatur terra, fructifera in sæculum sæculi terra, quam debet excolere, utpote mobilis, sequitur. Quid enim si mobilis mobilem imitatur? Fugiens præventem sequitur. *Fugit enim, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus* (Joan. x, 13). In primis motus movet subjectos, vel exemplo nefaria vitæ, ut suæ motioni inhæreant. Præterea movetur terra, vel ad profluvium patrandi sceleris, vel ad euervationem fidei: stulto agente in regno quippe, satiatus est cibo. Quid est cibus fidelis populi, nisi panis vivus sacri eloquii? hinc etenim David dicit: *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me* (Psalm. xxii, 5). Porro hanc stultus, videlicet hæreticus quilibet frequentans, et panes quos ibi positos cernit corrodens (desunt enim ibi vires humilitatis, quæ parvulis et magnis eos frangit), tanquam satiatus recedit, et alios panes cudere molitur. Inde est illud, *Ne comedas cum homine inide, et ne desideres cibos ejus: quoniam in similitudinem arioli et conjectoris æstimat quod ignorat. Comede, bibe, dicit tibi, et mens ejus non est tecum. Cibos quos comederas, evomes, et perdes pulchros sermones tuos* (Prov. xxiii, 6, 7). Ista prorsus hæreticorum moribus convenire, nisi faveat illis, nullus est qui ambigat. Quod enim ignorant arioli, seu conjectores, pro more responsa dare consueverunt: conantes asserere, seu illa falsa esse unde quæritur, seu conjecturam potius quam formam veritatis super his unde agitur, debere æstimare. Horum quippe cibos si comederis, prius necesse est vomas panes dominicæ mensæ, quoniam nisi mens tua panem fidei rejecerit, liquet te non posse suscipere panes erroris. Isti sunt pulchri sermones, panes videlicet dominici, quos statim perditurus es, ubi degluties cibos hujusmodi. *Quæ enim participatio Christi cum Belial? Quæ est ista mulier odiosa quæ matrimonii lege viro jungitur, nisi anima actus effectos habens, quæ nomine fragilis sexus rite figuratur? Viro autem cui nubit, principale mentis congrua ratione notatur. Unde Dominus Samaritanæ mulieri loquens inquit, *Quinque enim viros habuisti, et nunc quem habes, non est tuus vir* (Joan. iv, 18). Nec tamen illi cui illa jungitur, sed sapientibus, qui carnalem vitam detestantur, odiosa esse dignoscitur. Cumque ista voluptariam vitam appetens, rationem subjicit, suisque lenociniis servitutam compellit, quasi fœdus matrimonii cum viro desideratissimo init. Hac itaque regnante, motus terræ solæ*

seri, quoniam acies mentis, quæ velut ager domini-
ous sementem divini verbi suscipere ac coalescere
parata est, si hujusmodi mulieri servanda committitur,
protinus deserto proposito spurcissimos amplexus
illius nefandæ imitatur. Quartum vero sequitur,
quod terra ferre non valet, ancillam videlicet hære-
ditario jure succedere dominæ suæ. Quæ est ergo
hæc ancilla, nisi caro humana, quæ lege naturæ
præceptis animæ consuetudine obtemperare? Interdum
fit hæc domina, cum turpes æstus delectationum,
quas mulier jam dicta fovet, in actus carnis transfe-
runtur. Jam illa domina vivens in deliciis, mortua
est, et ad ancillam hæreditas transit, complens om-
nia faciura quæ illa disponit. Quod si huic ancillæ
pastoralem curam tractandam commiseris, quanta
calamitas regno cui prædicatur inde contigerit quis
mortalium quæso tolerare poterit? Istæ sunt nimirum
pestes monstrosæ, quarum principatu terra cordis
humani movetur, et opus instabile transfertur. Isti
sunt sane qui nesciunt in urbem ire, quique cæteris
anhelo pectore illuc tendentibus iter concludunt.

IN IDEM CAPUT.

Tria sunt quæ bene gradiuntur, et quartum quod
incedit feliciter : leo fortissimus bestiarum, ad nullius
pavebit occursum ; gallus succinctus lumbos suos, et
aries : nec est rex qui resistat ei. Ipse quippe hoc loco
leo ponitur, de quo scriptum est, *Vicit leo de tribu
Juda (Apoc. v, 5)*. Qui fortissimus bestiarum dicitur,
quia quod in illo infirmum est Dei, fortius est homi-
nibus (*I Cor. i, 25*) : qui ad nullius pavet occursum ;
dicit enim : *Venit enim princeps hujus mundi, et in
me non habet quidquam (Joan. xiv, 30)*. Gallus suc-
cinctus lumbos, id est, prædicatores sancti, inter
hujus noctis tenebras, verum mane nuntiantes. Qui
succincti lumbos sunt, quia a membris suis luxuriæ
fluxa restringunt. In lumbis vero luxuria est. Unde
et eis a Domino dicitur, *Sint lumbi vestri præcincti
(Luc. xii, 35)*. Et aries : nec est rex qui resistat ei.
Quem alium hoc loco arietem accipimus, nisi primum
intra Ecclesiam ordinem sacerdotum, de quibus scri-
ptum est, *Afferte Domino filios arietum (Psalm. xxviii,
4)*? qui per exempla sua gradientem populum, quasi
subsequentem ovium gregem trahunt. Quibus spiri-
tualiter recteque viventibus nullus rex sufficit om-
nino resistere; quia quilibet persecutor obviat, D
intentionem eorum præpedire non valet. Sciunt enim,
ad eum quem desiderant, et anxie currere, et mo-
riendo pervenire. Ponitur ergo primus leo, secundus
gallus, tertius aries. Apparuit enim Christus, deinde
sancti prædicatores apostoli, et tunc demum, spiri-
tualiter Patres Ecclesiarum præpositi, videlicet duces
gregum, quia ductores sequentium populorum. Sed
hæc adhuc melius affirmamus, si ejusdem loci etiam
reliqua exponendo subjicimus. Nam quia post hæc
et Antichristus apparebit, hoc illic quartum subdidit
dicens, *Est qui stultus apparuit, postquam elevatus est
in sublime. Si intellexisset, ori imposuisset manum.*
Ipse quippe in sublime elevabitur, cum Deum se esse
mentietur. Sed elevatus in sublime stultus apparebit

A quia in ipsa elatione sua per adventum veri judicis
deficiet. Quod si intellexisset, ori imposuisset ma-
num : id est, Si supplicium suum, cum superbia
exorsus est, prævidisset, bene aliquando conditus,
in tanta jactatione superbiæ non fuisset elevatus : de
quo nequaquam moveat quod superius dictum est :
Quartum quod incedit feliciter. Tria quippe incedere
bene dixit, et quartum feliciter. Non enim omne quod
feliciter, bene ; neque in hac vita omne quod bene, fe-
liciter. Nam leo, gallus et aries bene incedunt, sed non
feliciter, quia persecutionum bella patiuntur. Quar-
tum vero feliciter, et non bene incedit, quia in fal-
lacia sua Antichristus graditur, sed juxta breve tem-
pus vitæ præsentis ipsa illi fallacia prosperatur :
sicut de eo sub Antiochi specie per Danielelem dicitur,
B *Robur datum est ei contra jure sacrificium propter
peccata, et prosternetur veritas in terra, et faciet, et
prosperabitur (Dan. viii, 12)*. Quod Salomon ait, *Ince-
dit feliciter, hoc Daniel dicit, Prosperabitur.*

IN CAPUT XXXI PROVERBIORUM.

Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum,
quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas : ne forte
bibant, et obliviscantur judiciorum, et mutant causam
filiis pauperis. Lamuel in quo Deus in nostro
lingua resonat ; mater vero ejus, quæ memoratur
eum hujusmodi visionem erudisse, sapientia est di-
vina. Hortatur itaque filium suum, in quo Deus per
septiformem Spiritum habitabat, ne vinum regibus
bibendum porrigat. Qui sint autem hi reges, quibus
potus vini penitus aufertur, pater ejusdem nobis
declavit inquit : *Et nunc reges intelligite, eradi-
mini qui judicatis terram (Psalm. ii, 10)*. Etenim ar-
gueretur dedisse vinum regibus per quod mentes
potantium alienantur, si non ostenderet quam gravi-
ter præpediat blandiens sollicitudo sæculi hujus
animos eorum qui sese terrenis negotiis implicuere.
Is itaque qui relicet monita salutis, si quando æger
qui poterat sanari mortem proinde incurrit, pro
certo ictus necis intulisse fertur. *Nullum, inquit, secre-
tum, ubi regnat ebrietas.* Licet de corporeo vino pos-
sit intelligi, nullus enim ebrius juris est sui, et ideo
utpote vas fictile cuncta diffundit, tamen est aliud
vinum, quod nullum comitatur secretum. Quid igitur
hoc in loco figuratur per secretum, nisi sapientiæ
quodlibet mysticum, quod constat amatoribus mundi
hujus non esse pervium? In nullo igitur secretum
sapientiæ reperitur in quo regnum ebrietatis esse
probatur. Si vis ergo rimari arcana sapientiæ, insolens
regnum ebrietatis fac tibi longius abesse. Quanta
vero calamitas ex hac potione prodeat, oblivio judi-
catoria et mutatio causæ super filios pauperis exerta
proclamat : tanto siquidem viget memoria præfatorum
regum in discretionem judiciorum, quanto constat
eam esse longius remotam ab æstu mundanarum
sollicitudinum. Eo igitur sobrii sunt, quo circa labentis
sæculi blandimenta languescunt. Quis est iste pauper
filiis pauperis, cujus causam ii qui calice Babylonio de-
briati sunt pervertunt, nisi ille qui cum dives esset,
pro nobis pauper factus est (*II Cor. viii, 9*)? Causa

namque in iudicio pervertitur, cum per iudicem iniquitatis innocens punitur, et reus ultione dignus impunitate donatur. Quod autem particulam dubitativam ponit, dicens, *Ne forte bibant*; ut opinor, facultatem liberi arbitrii pronam esse ad utrumlibet innotescere voluit, et maximo vergibilem in deteriorem partem, si vinculo amoris sive timoris retenta non fuerit, latenter innuit. Sive per Lamuelem, qui in quo Deus, ut jam diximus, interpretatur, ratio humana, quæ ad imaginem Dei facta est, competenter designatur. Mater vero ejus, gratia Dei scilicet, interminatur sibi, ne potum perniciosum regibus, hoc est sensibus interioris hominis propinet: qui quandiu rationi parent, tandiu vero regis vocabulo rite censentur, quia actus hominis exterioris per eos regali censura comitante disponuntur. Illi nimirum si quando haustum fugitivæ felicitatis introrsus traxerint, repente disciplinæ memoriæ expertes, quid vitandum, quidve sit faciendum, suborta caligine fœdæ dilectionis, haud disternunt. Dein causam filiorum pauperis mutant, cum operum spiritus, qui in consideratione sua debet esse pauper, futuram recompensationem in carnalem affectum transmutant. Causa quippe nostri laboris amor est fervens immarcescibilis quietis. Hujuscemodi Salomon vinum abhorrens, carnem suam spiritui servire compellit, ut libero gressu moveret animum ad præceptorum verba sapientiæ haurienda, ut adderetur capiti suo gratia, et torques collo suo.

IN CAPUT XXVI PROVERBIORUM.

Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, ita qui tribuit insipienti honorem. Is qui sæcularibus litteris eruditus est noverit, secundum errorem gentilium, Mercurium esse deum eorum qui mercibus mutandis instare consuescunt; et quia institores plurimum opibus congregandis, unde fomes avaritiæ pullulat, omnes ferme invigilant, convenienter per vocabulum primatis nomen ejus qui sibi famulatur designari videtur. Itaque per nomen Mercurii quisvis avarus exprimitur. Quid sit igitur mittere lapidem in acervum illius considerandum est. Fuit consuetudo apud antiquos ut si quempiam in sua affinitate avarum reperissent, repente ad regiam viam currerent, et unusquisque eorum lapidem gestans, acervum inde ob dedecus avari congregaret. Postmodum omnis iter agens, cum a longe acervum lapideum cerneret, patrio more lapidem sumens, in acervum proruebat. Sicut ergo insipientes reputantur isti qui magis dabant operam in collectione lapidum quam in avari morbo sanando, sic proculdubio expertes intellectus perhibentur, qui numerum imprudentium, qui recte lapides vocitantur, dando sibi honorem augmentare conantur. Forsitan si conventus populi super eos qui cathedra pastoralis fatuos, imo lapideos homines sublimant; una quoque super illos qui injuste promoventur, acervum testimoniorum divinatorum congererent, ab importunitate tantæ pestilentis aliquantisper torpescerent. Quid enim? Putasne quem sapientia non

A promovit, posse aliis prodesse, cum normam disciplinæ penitus nescierit, nec patriam, ad cujus gaudia plebs sibi subjecta invitatur, noverit? Minime, inquis.

IN CAPUT XVIII SAPIENTIÆ.

Cum quietum silentium teneret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, Domine, exsiliena de cælo a regalibus sedibus durus debellator in medium exterminii terram prosiliit: gladius acutus, insimulatum imperium tuum portans, et stans replevit omnia morte, et usque ad cælum attingebat, stans in terra. Alia translatio habet, *medium silentium*, significans idem quod et *quietum*; etiam nocte media quietius silentium est circa nationem Dei, ubi deest auditor, licet adsit qui de Deo loqui noverit. Unde David ait, *Obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis, et dolor meus renovatus est* (Psal. xxxviii, 5). Silet vir Dei cum maximo dolore: silet aliter improbi, contempta sui Creatoris majestate. Cor nimirum unius angore proteritur, mens alterius inepta lætitia resolvitur. Aliud silentium de Deo sequitur, cum adest auditor, sed deest prædicator; unde per Jeremiam dicitur, *Parruli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis* (Thren. iv, 4). Hæc quotidie videmus contingere, quoniam nequitia humanæ vitæ adeo prævaluit, quod et in prælatis et in subditis hujusmodi miseriam regnare nullus ambigit. Medium item silentium in corde humano profundissime fit, cum desunt qui auditum vel aurium prædicatoribus applicare velint, nec adsunt doctores qui pandant verbum Dei. Hinc etenim per Davidem dicitur, *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (Psal. lxxi, 4). Nam cum unigenitus Dei Filius nostram humanitatem assumpsit, error iste mentes mortalium non occupat. Hoc utique silentium non omnes, sed omnia tenebant; quoniam creatura, præter hominem, etiam universa suum opificem sua specie laudat. Cæterum nullus ferre tunc temporis circa pulchritudinem mundanæ molis laudem Creatoris considerare noverat. Ac per hoc non solum homo, verum cæteræ creaturæ medium silentium colebant. Homo contemnens uti ratione, inferior autem factura, quia nemo sciebat ejus ordinem decentissimum platorum cunctorum referre, itaque nox in suo cursu medium iter habebat. Quid per noctis vocabulum aliud quam ignorantia Dei, quid vero per cursum, nisi perseverantia ejusdem cæcitatatis figuratur? Nox siquidem medium iter solito cursu peragit, cum nusquam recedens a pravitatis proposito deflectit. Medium item iter fuerat, quoniam in commune omnium error præfatus currebat. Tunc omnipotens de cælo a regalibus sedibus prosiliit, utpote durus debellator. Per regales quidem sedes angelicæ virtutes, in quibus Dominus sedet, exprimitur. Quod autem dicit eum prosiluisse, inopinatum adventum ejus designavit. Ipse revera durus debellator apparuit, quia fortem armatum, qui suum atrium custodiebat in pace, comprehendit, ligavit, spolia sibi

disposit, antiqui juris impotem reddidit, infernum A spoliavit, victor unde venerat rediit. In mediam terram exterminii saliens venit. Quid erat aliud genus humanum, nisi terra extra metam justitiæ translata? Ad hanc revocandam intra litem pietatis sermo Patris descendit, ut ipsemet illam excoleret, sereret fruges, parturientem custodiret; vel terram exterminii Judaicum populum, quem aper de silva exterminavit, congruenter appellavit. *In medio eorum factus est homo ex semine David secundum carnem, prosiliens apparuit.* Sive mediam terram exterminii adiit, cum cor humanum, quod pluribus de causis medium nuncupatur, dignum esse divina exterminatione comprobavit. Sic enim improbi nonnunquam ad viam justitiæ reveruntur, cum eis prius exterminium emittente damnationis manifesta ratione demonstratur; quoniam vinculo dilectionis supernæ retineri nequeunt; vel timore gehennali perterriti, ad cultum sui Creatoris revocandi sunt. Statim cum terram Dominus adit, subsequitur exterminium vitiorum: non possunt tenebræ pati lucem; videt homo ubi jacuit, cernit funes peccatorum, unde tractus extorris factus est. Saliat et ipse in terram nostram extra terminum potenti virtute, pellat hostilem cuneum, qui conatur antiquo more possidere denuo nostri pectoris domicilium. Iste sermo gladius est acutus, pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, discretor cogitationem. Quid plura? Nulla creatura impenetrabilis est ante aciem illius. Iste est quidem cuius ictu filius a patre, mater a filia, et quod est difficilius, a voluntatibus suis homo separatur. Portat namque Dei Filius insimulatum Patris imperium, quoniam quæcunque habet ipse, habet et Filius ejus. Quid est insimulatum imperium portare, nisi jussionem sine simulatione æquali jure hominibus prædicare? Ipse est enim nuntius paternæ voluntatis, ipse fert imperium illius; ipse percussit, vulnerat et medetur: provehit, coronat, glorificat. *Quippe Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem (Joan. v, 22, 23).* Qui enim derogat alteri, similiter derogat et alteri. Ipsa namque Veritas dicit, *Philippe qui vidit me, videt et Patrem (Joan. xiv, 9).* Hic vero Patris imperium portavit, cum ei usque ad mortem obediens exstitit (*Philip. ii, 8*): *Pater, inquit, si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis (Matth. xxvi, 39).* Portemus et nos imperium illius, mortificantes nosmetipsos cum vitis et concupiscentiis; subjiciamus præceptis illius torosam cervicem, suscipiamus jugum ejus suave, per quod omnia gravia nobis levissima esse probantur. Istud est signum, quia amici illius vocamur, cum ejus mandatis paremus. Ipse enim dicit, *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis (Joan. xv, 14).* *E. stans*, inquit, *replevit omnia morte.* Cum Filius Dei carnem nostram induit, quasi surgens a lecto legis, in qua diu latuerat, inter homines apparuit. *Omnia*

denique replevit morte, dicens una omnibus, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei (Joan. iii, 5).* *Replevit omnia morte*, cum non solum actu, verum cogitatione, regnum cælorum amitti posse, stans extra contagionem totius maculæ, utpote virgo natus de virgine, mundus de munda, asseruit. Ait enim, *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28).* Quis igitur est liber mortis imperio? Istud nempe priusquam stetit, nullus ferme noverat, teste Apostolo, qui ait, *Sed peccatum non cognovi, nisi per legem (Rom. vii, 8).* Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, *Non concupisces.* Sive Dominus stetit, cum principe mortis triumphato, a mortuis resurrexit. **B** Quamdiu enim passiones carnis humanæ sustinuit, tandiu quasi nobiscum jacuit, sicut particeps nostræ corruptionis: verum ubi resurrexerat, dictum est de eo: *Stetit Jesus in littore, non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est (Joan. xxi, 4).* Postmodum missis discipulis ad prædicandum Evangelium omni creaturæ, repleta sunt omnia morte, dum et anima originali transgressione astricta esse demonstratur, et carnis illecebris exterior homo submersus esse convincitur: quippe omnes peccaverunt, et egent gloria Dei. *Et usque ad cælum, inquit, attingebat, stans in terra.* Sicut homo inter nos erat, tanquam Deus cælum regebat: cumque quod hominis est agebat, in terra quidem stabat; cum vero quæ solius divinæ potestatis esse perhibentur operatus est, ad verticem usque cœli pertingebat. Itaque cuncta gubernans, et in terra stetit, et cælum non deseruit. Stabat item in terra, cum corda terrena ad suam disciplinam persequendam convertebat. Stabat in cælo, cum eosdem qui terrenis desideriis impliciti tenebantur, ad consortium superiorum civium posse conscendere assererat. Cœlis sursum adhærebat, cum eos quorum conversatio in cœlis erat, ne laberentur, regebat. Iste est sermo plenus veritatis, qui solum continet formam divinitus Incarnationis. Potest hoc ipsum juxta moralitatem interpretari. Primum, inquam, silentium est velle peccare, sed conceptæ malitiæ facultatem ad votum hominis nequam nullatenus occurrere. Quæ res quidem ex superni fontis redundanti clementiâ videtur manare, dum effectus iniquitatis pravæ menti subtrahitur: ne vel, si non eam super affectu sceleroso aliquoties pœnituerit, durius puniatur. Est et aliud silentium, quod animus pravi hominis servat, dum legis utriusque sancita proponens, ex deliberatione se peccatorum decernit, sed solius timore pœnæ coercetur. Medium autem est silentium, quod est gravius atque nefandius ceteris, hominem velle peccare, et ea quæ male vult implere posse, nec timore divini respectus, nec reverentia mortaliū, id quod nefarie proponitur agendum intermittere.

IN CAPUT XXXVIII ECCLESIASTICI.

Dum quidam sapiens laudibus pro qualitate ope-

ram architectos efferret, linituram figuli suppo-
 suit, dicens: *Sic figulus sedens ad opus suum, con-*
vertens pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus
est semper propter opus suum, et in numero est omnis
operatio ejus. In brachio suo formavit lutum, et ante
pedes suos curvabit virtutem suam. Cor suum dabit, ut
consummet linitionem, et vigilia mundabit fornacem.
 Post hæc artifices, quorum prærogativam descripserat, comprehendens, inquit: *Sine his omnibus non*
ædificatur civitas, et non inhabitabunt, nec inambula-
bunt, et in ecclesiam non transibunt. Æstimasne du-
bitandum non posse civitatem construi sine opere
figuli? Quis vel demens, inquis, hoc arbitrabitur?
 Quo sit ut gratia hujus artificis, uti cæterorum, unde in eodem loco tractat, mystico sensu intelligenda sit. Figulus igitur ad opus suum sedet, cum
 quilibet doctor Ecclesiæ mentes terrenis negotiis
 incumbentes conformare molitur, ut fiant vasa Dei
 non in contumeliam, sed in honorem assignanda.
 Rotam pedibus suis convertit, cum manifestis ope-
 ribus corda subditorum suæ voluntati connectit.
 Quid enim humani cordis volubilitas, nisi rota cir-
 cumacta? Hanc nimirum nullo modo aptius citiusve,
 quam per exemplum religiosæ vitæ ad sui
 nutum potest volvere, ut mens terrena paulatim effi-
 giata, et facibus superni amoris ad purum excocta,
 in vas electionis progrediatur. Illius quippe operatio
 penes multitudinem hominum ignota est, quia nulli
 potest esse scibile quantum fructus cordibus audien-
 tium infuderit. In brachio lutum format, cum cor
 terrenum per exemplum laborum suorum ad id
 quod idem ipse est invitat. Ad hæc virtus ejus ante
 pedes suos curvatur, cum doctrina verbi operibus
 ejus respondere perhibetur. Item ante pedes virtus
 curvatur, cum secundum robur animi opus distri-
 buitur; sive quia status animæ sola humillitate nititur,
 tantum enim quis fortis est, ut in ea fundetur;
 vel ante pedes virtutem opifex præmittit, cum
 operibus intentio non reflectit, sive dum præfert
 opera virtuti, quasi ante pedes virtutem submittit.
 Post hæc dat operam ut linitionem perficiat. Quid
 enim aliud est linitio quam vasis consummatio?
 Etenim cum homo sit cælestis abjecta contagione
 primi parentis, tunc resplendet forma in eo per
 actæ linitionis. Postremo est admodum sibi vigilia
 necessaria, ut fornacem, in qua vas coquitur, mun-
 dare prævaleat. Post peractum officium prædicationis,
 restat labor vigiliarum prædicatori, ut si quid-
 quam sordium sibi inhæserit, solerti manu detergat.
 Quid igitur est fornax, quæ sufflatorio superno suc-
 cenditur, nisi mens pastoris quæ super perditione
 membrorum suorum inuritur? Hæc itaque mun-
 danda est, quoniam raro invenies quempiam prædicationis
 officio fungentem, quem vel favoralis
 aura non pulsaverit, vel inclementia judicii non
 redarguerit, seu remissior censura non verberarit;
 quo fit uti necessarie vigilandum est in prædicationis
 administratione. Similiter expleto negotio adhi-
 benda est opera investigationis, ne quid lateat ad-

A mistum, per quod offuscetur merces strenuæ operationis.

IN CAPUT VIII SAPIENTIÆ.

Sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, et
disponit omnia suaviter. Qui sunt isti fines, et quod
 medium utrorumque quos ista comprehendit? Novimus
 quippe Scriptura narrante (*Gen. 1*), quod fabrica
 mundi senario numero in species proprias distributa,
 Sapientia summa ab omni opere quod patrarat septima die
 requievit. Hic est primus finis, consummatio scilicet
 rerum caducarum, quem sequitur alter, cum fiet novum
 cælum, et terra nova. Itaque ab illo in quo cuncta quæ
 sub rota solis volvuntur, consummata esse memorantur,
 usque ad illum finem, in quo transitura sunt. *Sapientia*
 quidem, de qua agitur, *attingit fortiter, cum unaquæque res*
 uti condita est, præfixam metam naturæ, per quam
 subsistit, non transgreditur, et compos sui juris, non
 est appetens alieni, servans pulchritudinem ordinis
 pulcherrimi. Illic eadem suaviter disponit, quia singulis
 formis rerum legem suavissimæ tranquillitatis contulit;
 quippe suavis et ipse, nihil asperum, nihil insuave
 condere potuit: ipsa est alta profunditas, quam nemo
 intueri vel penetrare potis est.

In humana anima triplex vis nature vigere dignoscitur.
 Est enim rationalis, concupiscibilis, irascibilis. In discernendo
 quid sit bonum malumve, ad miniculo rationis utitur.
 Quia vero appetit nature jure dictante, id quo nihil est
 melius, concupiscentiam ex rationis fonte manantem,
 nulli dubium est ipsam possidere. Inde est illud, Quasi modo
 geniti infantes rationabile lac concupiscite. Primo vero,
 quia contra reatum indignatur, motum iræ salutaris
 naturaliter habere perhibetur. Unde David peccantibus
 dicit, *Irascimini, et nolite peccare (Psal. 14, 5)*.
 Ac si diceret, Quia contemnes rationem, concupiscentiam
 salubrem, iram, excessus illicitos paventem sprevistis;
 irascimini vobismetipsis, expellentes ab antro cordis
 irascendo quod ingessistis male delectando. Deinceps
 cavete ne eandem ruinam incurratis, attendentes illud
 quod Dominus in Evangelio cuidam inquit, *Vade, et amplius
 nolite peccare (Joan. VIII, 11)*. Postremo quæ sunt
 duo quæ tribus præfatis resistunt, diligenter vestigemus.
 Constat procul dubio quia concupiscentia carnis concupiscentiæ
 spiritali renititur: ira vero carnalis justitiæ repugnans,
 alteri iræ, quæ comes est justitiæ individua, e converso
 reluctatur. Qui bene domum unam habitare dicuntur,
 quoniam hujusmodi altercatio intestina intra domicilium
 interioris hominis agitur: et quod Lucas evangelista
 quinario numero divisit, hic utique Paulus apostolus
 binario comprehendit, ubi dicit, *Caro concupiscit
 adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (Galat. v, 17)*.

IN CAPUT VIII PROVERBIORUM.

*Necdum erant abyssi, et ego concepta eram: necdum fontes
 aquarum eruperant, necdum montes gravi mole constiterant.*
 Nomine abyssi, abdita mysteria prophetico ore prolata;
 corda vero sanctorum, unde

multifidi rivuli derivantur ad adaquandum gregem A sibi commissum, per fontes competenter exprimuntur. Isti vero montes, quid sunt nisi caterva martyrum, quos amor sancti Spiritus a Deo præponderat, quod nec minæ, nec sæculi blandimenta, neque tormentorum acerbitas exquisita, nec etiam incensæ laminæ ferri intima viscerum rimantis exsuperant? Inde David, *In populo gravi laudabo te (Psal. xxxiv, 48).*

DE SALOMONE JUDICIUM.

Salomon, vir tantæ sapientiæ, nunquidnam credibile est illum in simulacrorum cultu aliquid utilitatis credidisse? Non. Sed mulierum amor ad hoc malum trahenti resistere non valuit, faciens quod sciebat non esse faciendum, ne suas, quibus deperibat, delicias contristaret.

Quamvis peccasset Salomon, tamen egit pœnitentiam, scribens Proverbia, in quibus ait: *Novissime ego egi pœnitentiam, et respexi ubi eligerem disciplinam.*

Salomon ille mirabilis, qui meruit assistrici sapientiæ Dei copulari, in alienigenarum mulierum incurrit amplexus; et in vinculo libidinis illaqueatus, sacrilegii errore se polluit, cum Chamos idolo Moabitarum simulacrum fabricavit. Sed quia postea per prophetam culpam agnovit, nunquid medicinæ cœlestis extorris fuit? An forsitan nunquam eum in Canone lego pœnituisse, neque veniam consecutum fuisse? Audi pœnitentiam ejus, quæ non scribitur publicis legibus. Fortasse ideo acceptabile C

aliquid dicam, quia non ad faciem populi, sed in secreto conscientiæ, Deo teste, pœnituit. Veniam autem ex hoc consecutus est, quia cum solutus esset a corpore, sepultum eum inter corpora regum qui Deo placuerunt Scriptura commemorat: quod tamen alibi peccatoribus regibus abnegatum fuisse cognoscimus, qui usque ad mortem in proposita perversitate manserunt; et ideo quia inter justos reges sepeliri meruit, alienus a venia non fuit, veniam autem ipsam sine pœnitentia non potuit promereri.

Aiunt libri Hebræorum Salomonem quinquies tractum fuisse per plateas Jerusalem, causa pœnitentiæ. Item aiunt eum venisse in templum, quod ipse ædificaverat, cum quinque virgis, de quibus quatuor legis peritis, ut verberaretur ab illis: qui communi dixerunt consilio quod in christum Domini manum non mitterent: unde frustratus ab illis, a se depositus est a regno.

Quoniam, inquit, elephantos vides tibi subditos, et leones esse subjectos, cognosce teipsum, o homo. Quod non, ut ferunt, Apollinis Pythii, sed Salomonis sancti est, qui ait: *Nisi scias te formosa in mulieribus.*

Nec mirabimur in parte contraria pessimos reges in typo prævaricatorum præcedere principum, cum optimos reges, Davidem, et Salomonem, et Josiam, et patriarchas ac prophetas, in figura Domini Salvatoris præcessisse doceamus.

IN CANTICA CANTICORUM ALLEGORICA EXPOSITIO.

LIBER PRIMUS.

DE GRATIA DEI, CONTRA JULIANUM.

Scripturus, juvante gratia superna, in Cantica Canticorum, primo admonendum putavi lectorem, ut opuscula Juliani Celanensis episcopi de Campania, quæ in eundem librum confecit, cautissime legat, ne per copiam eloquentiæ blandientis, in foveam incidat doctrinæ nocentis. Sed, ut dici solet, ita carpat botrum, ut et spinam caveat, id est, in dictis ejus sanos sensus scrutetur et eligat, ut non minus vitet insanos; vel potius illud faciat Maronis,

Qui legitis flores, et humi nascentia fraga,

Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba;

hoc est, ab ejus se per omnia lectione compescat, cum habeat eos qui eundem librum et sanis sensibus et simplicioribus verbis exposuerunt. Est enim homo, ut rhetor peritissimus, ita gratiæ Dei post Pelagium, impugnator acerrimus, ut apertius scripta ejus, quibus contra strenuissimum ejusdem

gratiæ propugnatorem Augustinum insanivit, ostendunt. Cujus causa duelli, primum de Amore libellum composuit, sub obtentu, quasi hunc a fœdissima foret voluptate secreturus, re autem vera suam confirmaturus hæresim, qua, ut breviter plura constringam, docet nos per arbitrium liberæ voluntatis posse bona facere quæ volumus, quamvis per auxilium gratiæ Dei facilius ea perficere queamus: quomodo viantes iter, et pedibus quidem peragere valeamus, sed minore, absque dubio, labore, cum nobis equi, quibus vehamur, affuerint; immemor apostolicæ admonitionis, qua dicit: *Cum metu et tremore vestram salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in nobis et velle et perficere (I Cor. ii).* Et, quod est gravius, impugnator ejus qui non ait: *Sine me modicum quid potestis;* sed, *Sine me, inquit, nihil potestis facere (Joan. xv).* Docet clausi legis sacramenta solos